

quia est in hominis potestate per rationem, et voluntatem impedire omnes hos motus, si ratio vigilet semper, ut tentetur; ergo si concupiscentia sequitur, est quia ratio non vigilat; ergo nonnullam habent culpam.

2. *Prima propositio.* — Prima propositio: huiusmodi motus sæpe esse peccata venialia ex defectu voluntatis: est certa de fide, ut patet primo, si materia sit levis, et directe consentiat voluntas, vel certe si consensus ipsius voluntatis non sit perfectus, sed indeliberatus, et imperfectus, et juxta hanc conclusionem intelligendus est D. Gregorius, homil. 16, super Evangelia, et 4, Moralium, cap. 25, Isidorus, libro de Summo bono, c. 23. Cum in progressu peccati dicunt primo esse suggestionem, secundo delectationem sensus, et hoc esse veniale peccatum, tertio esse consensum: nam intelligendum est in illo secundo esse nonnullam voluntatem, licet imperfectam. Advertendum etiam est ex dictis, hoc peccatum veniale appetitus sensitivi denominatione tantum extrinseca esse peccatum, nam tota malitia ejus in voluntate, ut ex dictis patet. Præterea adverte dubitari de hoc peccato, an sit omissionis, vel commissionis: nam Scotus, 2, dist. 24, q. 3, et Henricus, quodlib. 6, quæst. 32, et Almainus, tract. 3, cap. 24, volunt esse peccatum omissionis, quia est causa solum negligentis voluntatis. Alii tamen omnes, et melius, dicunt esse commissionis, quia est contra præceptum negativum, *non concupisces*: et consistit in actu positivo vel directe, vel indirecte voluntario, sicut patet in homicidio simili modo ex negligentia commisso.

3. *Secunda propositio.* — Secunda propositio: sæpe isti motus nulla sunt peccata: est communis theologorum sententia, et colligitur ex Augustino, locis citatis, nam dicit hos motus ita interdum nullam continere culpam, ut non oporteat pro illorum remissione orare, neque dicere, *dimitte nobis debita nostra*. Videatur lib. 1, contra duas epistolas Pelag., cap. 13, et in psalm. 142, et tractatu de Pugna animæ, tom. 9. Idem sentit D. Thomas 1, 2, quæst. 75, art. 2, ad 3, Albertus, 2, dist. 9, 24, art. 9, Bonaventura, art. 5, Scotus et Almainus, supra. Confirmatur ex Scripturis, et Conciliis allatis supra: nam docent concupiscentiam nihil nocere cum ei veraciter resistitur; ergo supponunt posse aliquem pati hanc concupiscentiam sine peccato: præterea de motibus, qui insurgunt ex dispositione corporis, vel naturali alteratione videtur res indubitata, nam est evidens experientia non esse

in nostra potestate, quod Paulus ipse de se fatetur ad Romanos 7: *Quod nolo, illud facio*. Deinde de aliis motibus, qui consurgunt ex apprehensione, æque fere est evidens: nam non potest homo omnem apprehensionem imaginationis prævenire, quia sæpe oritur ex præsentia objecti sensibilis, quam non potuit homo vitare, quia fortuito casu occurrit: unde recte Augustinus de Spiritu et littera, cap. 34, *non esse* (inquit) *in potestate nostra quin quibusdam visis tangamur*. Item sæpe ex cogitatione rei licitæ, turpis quædam phantasie motio insurgit antequam homo possit attendere, imo sæpe, ut infra dicemus, non tenetur homo honestæ rei, imo neque turpis cogitationem repellere, ne involuntariæ concupiscentiæ motus insurgat, quando alias cogitatio licita est. Rursus etiam postquam ratio advertit, potest esse tam vehemens imaginationis apprehensio, ut non possit voluntas omnino eam repellere. Denique virtute dæmonis fieri potest, ut istæ phantasie in nobis excitentur. Videantur dicta apud D. Thomam, 1, 2, quæst. 17.

4. *Ad fundamentum in num. 1.* — Ad fundamentum contrariæ sententiæ negatur antecedens: ad argumentum respondeo concupiscentiam dici posse malam, etsi voluntas non consentiat, non formaliter, sed objective, vel non tam moraliter, quam naturaliter, quia est de se indecens, et dissonum rationi naturæ, et forte D. Thomas in illo loco tertie partis hoc modo est late usus nomine *peccati*, nam hoc satis est, ut in Christo nullo modo fuerit ista concupiscentia, licet in eo possit peculiaris ratio assignari, ipse enim poterat prævenire omnes hos motus, et ideo nonnulla videretur culpa, si aliquem prætermitteret: in aliis vero locis explicandus est juxta dicta, et non admittenda ejus sententia. Cum vero dicit peccatum veniale esse magis in appetitu sensitivo, quia mortale, interpretandus est secundum quamdam attributionem: nam quia veniale peccatum potest esse imperfecte humanum, et voluntarium, et sensus alias est, prima origo, et causa ejus, ideo illi tribuitur: mortale vero peccatum, quia perfectam deliberationem requirit, per se primo tribuitur voluntati.

SECTIO VII.

Quando delectatio appetitus sit mortale peccatum ex consensu voluntatis.

1. *Duo certa.* — Sunt duo in hac quæstione certa. Primum sæpe istum consensum esse

mortale peccatum, licet tota ejus malitia sit in consensu voluntatis inhærenter, juxta superius dicta. Secundo certum est duo requiri, ut iste motus sit peccatum mortale: primum concupiscentiam esse turpem, et in re gravi: secundum est consensum voluntatis esse perfecte deliberatum, ostendimus enim supra sine his nunquam peccatum mortale committi: unde duo puncta restant declaranda. Primum, quæ delectatio, vel motus appetitus sit sufficiens objectum peccati mortalis. Secundum, quando voluntas est judicanda sufficienter consentire.

PUNCTUM I.

Quæ delectatio sit mortale peccatum.

2. *Notatio prima.* — Advertendum primo est D. Thomam et alios totam istam rem specialiter disputare de delectatione concupiscentiæ, quia in ea frequentius committitur peccatum: hæc tamen, quæ dicimus, servata proportionem, applicari poterunt aliis passionibus. Advertendum est secundo non esse sermonem de delectatione, quæ conjuncta est cum executione operis exterioris, nam de illa est eadem ratio, quæ de opere, de quo infra dicemus; sed est sermo de interiori delectatione, non quæ conjuncta est cum executione operis exterioris, sed de interiori delectatione, quæ ex cogitatione turpis operis nascitur, quæ dupliciter oritur, juxta D. Thomam, primo ex cogitatione sola, alio modo ex re cogitata, quæ apprehensione sit ita præsens, ac si revera adesset, et talem delectationem infert, qualem efficeret res in præsentia.

3. *Prima propositio.* — Prima propositio. Delectatio de sola cogitatione non est per se mala, neque objectum peccati, licet opus cogitatum turpe sit, unde si voluntas consentiat, per se non peccat mortaliter, sed interdum venialiter, interdum nullo modo. Est D. Thomas 1, 2, q. 74, a. 6, et q. 15, de Veritate, a. 4 et 8, et communis: et ratio est, quia cogitatio illa per se non est prohibita; ergo neque delectatio illam consequens: nam talis est delectatio, quale opus, ex quo sequitur, nam accessorium sequitur naturam principalis, et effectus imitatur causam. Antecedens probatur, quia delectatio, ut sic, neque versatur circa verum ut verum: opus autem licet sit malum in ordine ad appetitum, tamen ut est quoddam verum, et intelligibile non est per se malum; ergo neque cogitare de illo est per se malum. Et ex hoc patent aliæ partes conclusionis, nam cogitare de his rebus, interdum fieri po-

test recta intentione, ut ad intelligendam necessariam, vel utilem veritatem: sæpe vero deficit, et deest bona intentio, et saltem actio manet otiosa. Dico *per se*, ut excludam, quod potest esse per accidens, scilicet periculum consentiendi in aliud opus pravum mortaliter, nam exponere se tali periculo, mortale peccatum erit, et hæc delectatio subintelligenda est in omnibus, quæ dicemus.

4. *Secunda propositio.* — Secunda propositio. Delectatio, quæ oritur ex opere cogitato, quod de se mortale peccatum est, etiam ipsa de se est mortale peccatum. Adverte dupliciter posse aliquem consentire in hanc delectationem, primo appetendo opus, cui est conjuncta delectatio, id est, desiderando executionem ejus, et hoc modo est de fide, Matth. 5: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum*, etc., et ad Romanos 7, *Non concupisces*: et ratio est, quia illa voluntas est directe legi contraria, et objectum illud est mortale et prohibitum. Secundo modo potest quis consentire delectationi operis cogitati, ita ut revera nolit opus, et proponat illud non facere, tamen velit in eo sic cogitato delectari, et hoc sensu conclusio est vera, et eam tenet D. Thomas 1, 2, quæst. 74, art. 5 et 8, et 2, 2, q. 154, et communiter doctores, 2, d. 24, qui hanc vocant delectationem morosam, et Summistæ omnes, verbo *Delectatio morosa*, Henricus, quodlibeto 6, quæst. 4, et materia de Eucharistia, quæst. 4, Augustinus, 12, de Trinitate, cap. 12, facit illud Jerem. 4: *Quousque morabantur apud vos cogitationes novæ*. Vide Job. 31, Psalm. 4, Sapientie 1. Ex quibus locis colligunt Sancti in delectatione cogitationis posse interdum committi peccatum mortale, et non ratione cogitationis, ut diximus; ergo ratione operis cogitati. Rationem reddit D. Thomas, quia qui delectatur in opere pravo cogitato, necessario habet affectum propensum ad opus ipsum, nemo enim delectatur nisi his, quæ amat.

5. Dicit quis, illum appetere quidem opus, sed non in re, sed in cogitatione tantum: at contra hoc est, nam opus ipsum pravum cogitatum secundum se est peccatum mortale; ergo et delectatio, quæ ex illo nascitur. Instabis. Opus in re factum, et velle illud hoc modo, est peccatum mortale, quia hoc est prohibitum, tamen velle illud in cogitatione, non videtur lege prohibitum, atque adeo neque mortale; ergo neque delectari in illo isto modo. Sed contra, nam opus, et delectatio quæ ex illo nascitur, in moralibus non sunt duo, unde uno et eodem præcepto prohibentur, et malitiam habent

eiusdem rationis : at vero is qui delectatur in opere cogitato, actu fruatur delectatione ejusdem rationis, atque adeo ejusdem turpitudinis cum delectatione quæ ex opere in re ipsa nascitur ; ergo illa delectatio est prohibita. Confirmatur : nam nunquam opus illud delectaret, quod cogitatum est, nisi ipsum secundum se amaretur, nam cogitatio solum est conditio quædam, unde licet is, qui sic delectatur, non intendat opus, quia non respicit executionem, tamen revera amat illud secundum se. Confirmatur : nam qui vult effectum, vel propriam passionem, virtute vult causam, vel essentiam : hæc autem delectatio est tanquam passio consequens opus ; ergo, etc.

6. *Lyranus placitum contra nunc dicta ejusque fundamentum.* — Contrarium tenuit Lyranus circa id Matth. 5: *Qui viderit mulierem, etc.* Fundamentum esse potuit, quia illa delectatio per se non est mala, imo in aliquibus potest esse honesta ; ergo illam per se appetere si non ordinetur ad ipsum opus, vel ad aliud mortale crimen, non erit mortale, sed veniale. Confirmatur primo, quia in illo objecto nullum est grave damnum contra charitatem Dei, vel proximi. Confirmatur secundo, nam Augustinus, supra, significat hoc peccatum esse leve, pro cuius remissione dictum est illud, *dimitte nobis debita nostra* : quod tamen pro remissione venialium docet in Enchirid., cap. 71. Et hanc (ut fertur) putavit probabilem opinionem Victoria ; sed omnino est cavenda, et improbabilis, quia est contra omnes theologos, et occasionem præbet libidini et ruinæ. Ad argumentum respondeo illam delectationem esse intrinsece malam, sicut est fornicatio, atque adeo in nullo esse licitam si sit eadem moraliter, secus vero est, si opus ex quo nascitur moraliter mutetur. Ad confirmationem dico similiter illud objectum per se esse contra charitatem, per accidens vero est, quod ex intentione operantis non feratur usque ad opus. Ad Augustinum respondeo cum D. Thoma, 1, 2, q. 74, art. 8, solum docere istam delectationem morosam esse minus peccatum, quam sit consensus in opus ipsum, tamen intra latitudinem peccati mortalis, et illa verba, *dimitte nobis*, pro peccatis venialibus, sed non solis esse dicenda.

7. *Consecrarium ex dictis.* — Ex his colligitur regula ad intelligendum, an consensus ex delectatione sit mortale peccatum ex objecto nec ne? nam respiciendum est ad opus ipsum, et talis erit delectatio, quale opus. Videatur D. Thomas, 2, 2, quæst. 154, art. 4, et

Navarrus, cap. 16, n. 6 et 7, Cajetanus, verbo *Delectatio morosa*, qui tamen addit delectationem de opere cogitato si non sit de substantia operis, sed de singulari quodam, et mirabili modo efficiendi opus ipsum, dicit per se ex objecto non esse mortale peccatum, quia ille singularis modus est quid distinctum ab opere, et potest esse delectabilis per se : et similiter quando ille modus per se est quid indifferens ad bonum opus et malum : ut si esset sagacitas quædam, et calliditas, quæ per accidens et quasi in quodam exemplo cogitatur in opere malo, tunc certe delectari de illo modo non est per se peccatum mortale, dummodo delectatio, quæ proprie est turpis operis, non simul oriatur ; si vero modus efficiendi illud opus quantumcumque sit mirabilis, in illo genere proprius sit, et quasi determinatus ad opus turpe, non video qualiter possit diminueri culpam : nam turpius est delectatio, quæ oritur ex opere sic cogitato, quam si simpliciter cogitaretur : neque potest quis tunc delectari de opere, ut est mirum quid, et non ut est malum, nam hæc intellectu possunt præsciendi aliquo modo, et ideo si delectatio esset de sola cogitatione, haberet id locum : secus vero videtur si sit de malo cogitato, et de re sub illo commodo cogitata, quia modus ille non potest delectare, nisi prout est aliquid ipsius operis, neque parit delectationem alterius rationis a delectatione ipsius operis, et ideo Cajetani doctrina non est indistincte probanda.

8. *Quæstiuncula enodatur.* — Sed quæres, quando delectatio de cogitatione censenda sit, vel de re cogitata? Respondeo ex effectu sumi aliquod signum : ut si ex tali delectatione sequantur turpes effectus, etc., quod signum est probabile, non certum : ideo, ut D. Thomas ait, quæst. illa 74, art. 6, intentio et affectus operantis præcipue consideranda sunt : nam si movetur ad permanendum in illa cogitatione ex bono motivo, signum est delectationem oriri ex sola cogitatione : secus vero est, si movetur ex turpi aliqua occasione, vel etiam sine ulla causa, vel necessitate, licet nullum etiam istorum sit infallibile signum, quia res tota pendet ex voluntate et intentione.

9. *Primum corollarium ex dictis.* — Ex dictis colligitur primo delectationem quæ sequitur ex opere cogitato, quod eo tempore, quo cogitatur, est licitum cogitanti, per se non esse peccatum mortale, quia, ut diximus, delectatio et opus ejusdem rationis sunt : unde recte dixit illa quæst. 74, Cajetanus, art. 8,

conjugem qui, vivente altero conjugee, in absentia tamen ejus, delectatur in opere cogitato, non peccare mortaliter (licet Navarrus, supra oppositum affirmet), patet ex dictis, quia ille actus cogitatus, ex quo sequitur delectatio est licitus huic conjugee hoc tempore, nam est actus matrimonii : item illa delectatio in re posita non esset mala : tandem consentire in actum illum hoc tempore exercendum non est peccatum ; ergo, etc. Nec fundamentum Navarrus urget, scilicet talem delectationem fore peccatum, si alter conjux esset mortuus, ut statim dicemus ; ergo si est absens. Negatur enim consequentia, quia non est similis ratio : nam postquam per mortem est dissolutum matrimonium moraliter, mutatur tota ratio actus et delectationis, quia mutatur objectum : intelligitur autem hoc per se semper, excluso periculo effusionis, etc.

10. *Secundum corollarium.* — Secundo sequitur delectationem sumptam ex actu, qui per se est peccatum mortale, sub conditione tamen excludente turpitudinem, ut si esset licitum, vel si esset uxor, ex objecto esse peccatum mortale, quæ est communis sententia. Legatur Cajetanus, et Navarrus : et ratio est, quia licet consensus conditionatus videatur respectu actus, tamen respectu delectationis est absolutus. Patet, quia delectatur, ac si potiretur re ipsa, et tamen hic et nunc illa delectatio est illicita sicut actus ex quo sequitur. Confirmatur, nam delectatio non sequitur, nisi ex objecto amato, et consecuto, vel apprehenso, ut tradit D. Thomas 1, 2, q. 32, art. 3 ; ergo, qui sic delectatur, amat illud objectum, et apprehendit illud tanquam consecutum. Sed contra primo : nam conditionalis nihil ponit in esse. Secundo illa conditio addita præscindit malitiam. Tertio sequeretur hunc actum esse malum, si non esset tempus *Quadragesimæ comederem carnes*. Respondeo, si ille consensus esset pura velleitas, quæ non afferret delectationem similem illi, quam objectum turpe habet ex natura sua, non esset peccatum mortale : secus vero est, quando ad actum in effectu et re sequitur delectatio : nam actus tunc jam ponit aliquid turpe in esse ; ergo quantum ad id non est pure conditionalis : unde ad tertium nego sequelam, quia ille actus est simplex desiderium imperfectum.

11. *Prima observatio pro dictis.* — *Secunda observatio.* — Sunt tamen duo advertenda. Primo esse differentiam inter actiones natura sua malas, vel malas, quia prohibitas : nam in illis non licet delectari sub quacumque con-

ditione, quia semper delectatio oritur ex motivo per se pravo : in his vero, quia secundum se, vel honestæ, vel indifferentes sunt, potest quis sine peccato mortali in illis sic consideratis delectari, quod fit, quando apprehenduntur, ablata prohibitione. Secundo advertendum, an ille actus, vel delectatio per se sit capax alicujus motivi honesti, licet fortasse hic et nunc cogitanti non liceat in tali materia, ut religioso non licet dispensare pecuniam, tamen si ita cogitaret, si liceret, et haberem, *darem pauperibus*, et in hoc delectaretur non peccaret, imo forte mereretur, quia tota illa delectatio procedit ex motivo misericordiæ, quod per se est honestum et licitum, et per accidens est quod applicatum ad talem materiam non liceat huic personæ : secus vero est quando motivum per se est inhonestum.

12. *Tertium corollarium.* — Tertio sequitur delectari in actu, qui nunc est per se malus, apprehenso tamen prout in futuro tempore erit honestus esse ex genere suo mortale, si actus sit talis, ita Navarrus supra, licet Cajetanus, tom. 2, Opuscul. 2, tractat. 14, dub. 2, oppositum sentiat, non satis constanter : siquidem est eadem ratio in hoc, et in actu conditionato, nam etiam in hoc casu accipit quis delectationem hic et nunc sibi illicitam sub illo titulo, *actus futuri liciti*, sicut alius fruebatur sub titulo, *licite conditionis*.

13. *Quartum corollarium.* — Quarto sequitur, non licere delectari de actu licito præterito, si in præsentis statu jam est intrinsece malus : contrarium indicat Cajetanus in Summa, et in illo opusculo. Et habet apparens fundamentum, quia est eadem ratio de actu et delectatione ; sed licet nunc consentire, et approbare præteritum actum ; ergo et delectari. Confirmatur, nam objectum illius delectationis per se bonum est, et differentia præteriti, vel futuri nihil videtur referre. Sed intelligendum est licitum quidem esse iudicio, et voluntate approbare præteritum actum, et veluti spiritualiter gaudere de illo quatenus est actus justitiæ, vel temperantiæ : non est autem licitum cogitando illum actum delectationem sensualem capere, et in illa consentire : quod patet ratione facta, quia ille actus in præsentis statu est inhonestus ; ergo et delectatio quæ illi est conjuncta quatenus hoc tempore fit : unde potius eadem ratio est de delectatione ista, et de illa, quæ est sub conditione, vel actu futuro : nam semper delectatio illa est ejusdem rationis cum illa, quæ conjuncta est actui matrimonii, cum tamen re vera hic et nunc